

Данилюк І.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМА ДИПЛОМАТИЧНОЇ СПІВПРАЦІ У ВЧЕННІ ПАПИ БЕНЕДИКТА XVI

У статті аналізується концепція дипломатичної співпраці між народами в XXI ст., викладена у вченні Папи Бенедикт XVI¹. Відзначено, що з початку свого понтифікату Папа Бенедикт XVI робить активні кроки щодо привнесення в середовище дипломатії та міжнародної співпраці етичного та морального компоненту. У посланнях та Енцикліках Папа Бенедикт XVI сформулював принципи, на яких, на думку понтифіка, мала б формуватись міжнародна співпраця у XXI столітті. Метою завзятості в дипломатичній сфері Бенедикт XVI бачить повернення до твердості міжнародного права. Розуміючи, що сфера міжнародних відносин – це сфера інтересів, Бенедикт XVI прагне трансформувати концепцію міжнародної співпраці, яка була б орієнтована на загальне благо і базувалася на принципах. На думку Бенедикта XVI, моральні цінності та принципи мають стати орієнтирами для міжнародного співтовариства у вирішенні міжнародних проблем та в розбудові співпраці в період глобалізації.

Ключові слова: міжнародні відносини, дипломатія, права, мир, війна, глобалізація.

Постановка проблеми. З обранням у 2005 р. Бенедикта XVI Папою передбачалось, що папство «Німецького Папи» стане досить консервативним, натомість правління 265-го Папи відзначилось рядом нововведень, реформ та нових ідей.

Характерною рисою Бенедикта XVI було те, що він присвячував багато часу та зусиль науковим працям (які втілювались у папські Послання та Енцикліки), через які Папа звертався до світової громади зі своїм баченням майбутнього світового співтовариства.

Незважаючи на свою наукову зайнятість, Бенедикт XVI не відсторонився від політичного життя та прийнявся за реформування Церкви, державних структур Ватикану і дипломатії Святого Престолу. Метою завзятості в дипломатичній діяльності понтифік бачить повернення до твердості міжнародного права та відмову від тези про «неможливість дипломатії» у вирішенні міжнародних проблем XXI ст. або принаймні прийняття цієї тези в меншій мірі.

Дана завзятість залучала і реформу дипломатичного корпусу, отримавши у спадщину Ватиканську дипломатію, засновану на «реальній політиці»: більше півстоліття був пошук рівно-

ваги між меншим і більшим злом; у системі міжнародних відносин була характерна відсутність будь-якої довіри, сформувалась система домовленостей та дипломатичних ігор [4]. Бенедикт XVI здійснюватиме активні кроки для зміни «правил», а у своїх Енцикліках та посланнях він закликатиме помінати «встановлені правила» в міжнародній співпраці та орієнтації на дипломатію, засновану на правді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи дану проблематику, проаналізовано наступні джерела: Енцикліку Бенедикта XVI «Caritas in Veritate» [1] – третя і остання енцикліка Папи Бенедикта XVI, яка була оголошена у 2009 р. та стала відповіддю Церкви на економічну кризу 2008 р.; Енцикліка «Caritas in Veritate», що акцентує увагу на питаннях глобального розвитку і прогресу на шляху досягнення загального блага, також піднімає проблемні питання міжнародної спільноти; «Послання Папи до Дипломатичного корпусу, акредитованого при Святому Престолі» – у цьому першому посланні від 2006 р. Папа Бенедикт XVI окреслив основні принципи дипломатії та закликав до побудови дипломатичних відносин на «правді» [2]. Також проаналізовано послання Бенедикта XVI під час «Зустрічі з членами Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй» [7], в якому Папа відзначав важливість міжнародної співпраці на

¹ Бенедикт XVI (Joseph Aloisius Ratzinger) – заслужений Папа Римський, 265-й Папа католицької церкви і єпископ Рима та 7-й правитель міста-держави Ватикан від 19 квітня 2005 року по 28 лютого 2013 року.

захист миру, прав та обов'язків людини, а також піднімав ряд питань, на які сучасна міжнародна спільнота має дати відповідь.

Для розуміння бачення Бенедиктом XVI шляхів розбудови миру проаналізовано послання, присвячені Всесвітньому дню миру²: «*Libertà religiosa, via per la pace*» (Релігійна свобода – шлях до миру) [9], в якому Папа акцентував увагу на проблемах забезпечення прав релігійної свободи та взаємозв'язку релігійних прав із правами людини; «*Nella verità, la pace*» (В правді мир) [10], в якому Папа висловлював переконання, що «людина, обізнана правдою, природно йде на шлях миру» [10, п. 3]³; «*Se vuoi coltivare la pace, custodisci il creato*» (Якщо хочете плекати мир – бережіть творіння) [11], в якому Папа, окрім питання війни та миру, також піднімає питання збереження довкілля.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити концепцію міжнародних відносин у вченні Папи Бенедикта XVI.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вже у своєму першому щорічному посланні з нагоди Всесвітнього дня миру, яке традиційно направляється урядам та дипломатичним представництвам при Святому Престолі, Папа Бенедикт XVI закликає до зміни концепції міжнародних відносин, до побудовання відносин, що засновані на «правді» [10].

Ця схильність до правди, до активної правди, була серцем дипломатичних зусиль Бенедикта XVI, це – його своєрідне послання. Він повідомляє, як будувати дипломатію. Він не намагається звести до мінімуму відмінності, не намагається відкласти в сторону проблеми. Він їм протистоїть [4].

Проаналізувавши загальну світову ситуацію та проблеми глобалізованого світу, в своєму першому щорічному зверненні до Дипломатичного корпусу при Святому Престолі [2] Бенедикт XVI пропонує конкретні принципи, на основі яких мають базуватися міжнародні відносини в еру глобалізації.

Фундаментальний принцип міжнародних відносин, на думку Бенедикта XVI, – це принцип правди: відносини, що основані на правді та справедливості, мають стати основою відносин між народами. Саме відносини на правді допоможуть побудувати «більш гуманне» світове співтовариство [2, п. 6]. Прагнення до правди змушує підкорюватися «силі закону» [2, п. 6] як на національному, так і на міжнародному рівні. Папа застерігає: «Брехня часто видає себе за правду, але в дійсності – це завжди вибірково і тенденційно, егоїстично призначене для інструментування [маніпулювання] людей, і, в кінцевому підсумку, щоб підкорити їх» [2, п. 6]. Натомість «правда, за своєю внутрішньою динамічністю, повністю орієнтована на справедливий і рівний обмін і розуміння, незважаючи на будь-які труднощі» [2, п. 6].

На думку Папи Бенедикта XVI, саме «прагнення до правди з боку Дипломатії, як на двосторонньому, так і на багатосторонньому рівні, може внести істотний вклад, тому що незаперечні відмінності, які характеризують народи в різних частинах світу і їх культур, можуть скластись не тільки в толерантному співіснуванні, але в більш високому і більш багатому дизайні людства» [2, п. 10]. Папа звертається до історичного минулого як досвіду, який дає хороші приклади: «У минулих століттях культурні обміни між іудаїзмом і еллінізмом, між римським світом, німецьким світом і слов'янським світом, навіть між арабським та європейським світом збагатили культуру і сприяли науці й цивілізаціям» [2, п. 10]. Отож, і тепер повинні бути нові та інтенсивні шляхи співпраці, «так як насправді можливість обміну і взаєморозуміння є набагато сприятливішими. Для цього потрібно, перш за все, видалити всі перешкоди для доступу до інформації та преси за допомогою сучасних інформаційних технологій, а також через збільшення обміну викладачів та студентів гуманітарних наук між університетами з різних культурних регіонів» [2, п. 10].

Говорячи про міжнародну співпрацю та захист національних інтересів, Рацінгер⁴ відзначає, що «в міжнародних відносинах прагнення до правди може ідентифікувати різноманітність навіть в самих тонких нюансах, і відносинах потреб, а отже, і межі, яких повинні дотримуватися і не

² Всесвітній день миру – святкується з 1968 року в перший день кожного року (1 січня). Мета Всесвітнього дня Миру – присвятити Новорічний день роздумам і молитві за мир. Кожного року, 1 січня, Папа оголошує послання до вірних та людей доброї волі для заохочення миру.

³ В європейській науковій традиції під час цитування чи посилання на папські енцикліки та папські документи використовують не номер сторінки, а номер пункту. Автор статті дотримується загальноприйнятої європейської форми та посилається на номери пунктів з документів: де символ «n» означає пункт із документа. У зазначеному випадку [10, п. 3]: 10 – посилання на документ у списку літератури Бенедикт XVI «*Nella verità, la pace*», а «п. 3» – посилання на пункт з документу «*Nella verità, la pace*».

⁴ Рацінгер – прізвище Папи Бенедикта XVI у світському житті, в західній літературі часто Пап іменують за їхніми прізвищами, до прикладу: Папа Рацінгер (Папа Бенедикт XVI), Папа Войтила (Папа Іван-Павло II), Папа Бергольйо (Папа Франциск).

переступати в захисті всіх законних інтересів сторін» [2, п. 7].

Для Папи немає сумніву, що дипломати мають «в серці свої місії в якості дипломатів» захист інтересів своїх країн [6, п. 6]. Водночас Папа закликає до «необхідності розуміти один одного», адже дипломати «можуть зробити значний внесок в обслуговування всіх» [6, п. 6].

Наступний принцип: право на свободу, яке впливає з «поваги до правди», яка «створює і зміцнює право на свободу». «Велич людини, – на думку Бенедикта XVI, – має своє коріння в наступному»: «людина може знати правду. І людина хоче знати. Але правда може бути досягнута тільки в умовах свободи. Це відноситься до всіх істин, які впливають з історії науки» [2, п. 11]. Прагнення свободи та правди «не можуть бути досягнуті без глибоких наслідків для проведення їх у власне життя» [2, п. 11], але «одного разу вільно присвоївши, вони потім вимагають простору свободи, щоб змogli жити відповідно до всіх вимірів людського життя» [2, п. 11].

Саме у свободі природно виписується діяльність кожної держави, а також і дипломатична активність між державами. Більше того, саме у свободі виписуються основні права та обов'язки держав, урядів та міжнародної спільноти [9].

Далі Папа Рацінгер зачіпає принцип «відповідальності за захист». Захист свободи – це «надбання політичної та юридичної цивілізації», яка стосується людини в цілому і поширюється на «всю родину народів землі»: через свободу вирішуватиметься майбутнє громадянського співжиття та можливість «організованого, справедливого та мирного міжнародного порядку» [9].

На думку Бенедикта XVI, в міжнародних відносинах та внутрішніх дискусіях принцип «відповідальності за захист» має стати орієнтиром надійності урядів. Даний принцип має бути «визнаним як моральна основа на право уряду на здійснення повноважень». Адже відповідає «функції, котра, природно, належить до сім'ї, в якій сильні члени піклуються про слабких» [8, п. 4]. Під час зустрічі із членами Генеральної Асамблеї ООН Бенедикт XVI говорить: «Кожна держава має основний обов'язок захищати своє населення від серйозних і тривалих порушень прав людини, а також від наслідків гуманітарних криз, провокованих чи від природи, чи від людини» [7, п. 4]. Якщо ж уряд бездіяльний, тоді відповідно до принципу субсидіарності міжнародна спільнота зобов'язана втрутитись у випадку, коли «держава не в змозі гарантувати такий захист» з юридичними засобами та міжнародними інструментами. При цьому Папа наголошує: «Дія міжнародної спільноти

та її інститутів передбачає повагу принципів, які є в основі міжнародного порядку, ніколи не повинна бути витлумачена як необґрунтоване нав'язування або обмеження суверенітету. Навпаки, байдужість або нездатність втрутитися роблять реальні збитки» [7, п. 4].

Важливим принципом міжнародних відносин має бути «пошук взаєморозуміння» для розбудови миру: «Місія дипломатів, – говорить Бенедикт XVI, – перш за все, захищати і просувати законні інтереси своїх націй», але «неминуча взаємозалежність, яка сьогодні об'єднує все більше і більше людей у всьому світі, запрошує дипломатів бути завжди в дусі інновацій та стати оригінальними архітекторами взаєморозуміння між народами: від міжнародної безпеки до миру між народами» [6, п. 1].

Звідси випливає, що необхідний більш глибокий пошук шляхів запобігання і врегулювання конфліктів «за допомогою вивчення всіх можливих дипломатичних шляхів, приділяючи увагу і підтримуючи навіть найменші знаки діалогу або прагнення до примирення» [7, п. 4].

Питання примирення часто піднімається у вченні Бенедикта XVI. Так, Папа вважає, що серед великих цілей дипломатії повинні бути прописані ті, які допоможуть «зрозуміти всі сторони конфлікту». На думку Папи Рацінгера, якщо дипломати – «прихильники правди», тоді вони зможуть визнати помилки та «відкрити себе прощенню» [2, п. 16]. Звертаючись до дипломатичного корпусу при Святому престолі, Бенедикт XVI говорить: «Прагнення до поради – кличе їх через прощення до миру. Кровопробиття кличе до помсти, але прощення просить поваги до життя, до миру!» [2, п. 16]. «Прохання прощення і надання прощення – взаємозобов'язані <...> та є необхідними елементами для миру <...> Правда вимагає культивувати думки миру: «Немає миру без справедливості, немає справедливості без прощення» [2, п. 15].

Наступний принцип для міжнародних відносин від Бенедикта XVI – нові перспективи. Звертаючись до дипломатичного корпусу при Святому Престолі, Бенедикт XVI говорить про роль дипломатії та дипломатичних місій у побудові «нових перспектив» та «нових надій»: «Дипломатія, в певному сенсі, – мистецтво надії. Вона живе з надією і прагне розглядати навіть найбільш приглушені ознаки. Дипломатія повинна дати надію» [3, п. 14].

Ще один принцип для міжнародних відносин, який проходить червоною ниткою в усіх закликах та посланнях Папи – відповідальність. У своєму посланні з нагоди святкування XLVII Всесвітнього дня миру Бенедикт XVI наголошує на відповідаль-

ності кожного: «Ми всі відповідальні <...>. Ця відповідальність не знає меж. Відповідно до принципу субсидіарності важливо, щоб кожен був відповідальний на своєму належному рівні» [11, п. 11].

Підсумовуючи свою концепцію міжнародних відносин, Бенедикт XVI зазначає, що існує також невідкладна потреба пошуку новаторських форм, щоб запровадити в життя вищевикладені принципи, а також визнати за біднішими народами право реального голосу під час ухвалення спільних рішень» [1, п. 67].

Папа бачить, що світ змінюється швидкими темпами, і в таких умовах тільки повага до прав, принципів та цінностей можуть забезпечити мир та добробут. Бенедикт XVI бачить зміни та трансформації і, звертаючись до Генеральної Асамблеї ООН, говорить: «Історія триває, виникають нові ситуації і їх пробують пов'язати з новими правами» [7, п. 9]. В такий спосіб Понтифік прагне пов'язати зміни до

нових прав, які міжнародна спільнота має розвивати та захищати.

Таким чином, заставши міжнародну політичну систему та дипломатію, засновану на домовленостях та дипломатичних іграх, Бенедикт XVI прагне поміняти правила і дати нові перспективи для світового співтовариства.

Хоча дипломатія завжди характеризувалася підступами та брехнею, Бенедикт XVI закликає до етики та моралі в дипломатії та відносинах між народами. Характерною рисою Бенедикта XVI є його велике прагнення до правди в міжнародних відносинах, а також забезпечення прав як окремої людини, так і цілих народів.

Дипломатія, яка зможе доказати свою дієвість в XXI ст., на думку понтифіка, має базуватися: на принципах правди, свободи, захисту; на взаєморозумінні та прощенні; на баченні нових перспектив і надій, а також на відповідальності.

Список літератури:

1. Benedetto XVI. Caritas in Veritate. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2009.
2. Benedetto XVI. Discorso agli ecc. ambasciatori del corpo diplomatico accreditato presso la Santa Sede. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2006.
3. Benedetto XVI. Discorso agli ecc. ambasciatori del corpo diplomatico accreditato presso la Santa Sede. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2008.
4. Benedetto XVI e Francesco, tra diplomazia e comunicazione. – Режим доступу: <http://www.korazym.org/15420/benedetto-xvi-francesco-diplomazia-comunicazione/> (Дата звернення: 14.01.2018).
5. Benedetto XVI. Famiglia umana, comunità di pace // Messaggio di santo padre Benedetto XVI per la XLI Giornata Mondiale della Pace 2008.
6. Benedetto XVI. Incontro con il corpo diplomatico accreditato presso la repubblica di Turchia. Ankara: Libreria Editrice Vaticana, 2006.
7. Benedetto XVI. Incontro con i membri dell'assemblea generale dell'Organizzazioni delle Nazioni Unite. New York.: Libreria Editrice Vaticana, 2008.
8. Benedetto XVI. Incontro con i personale dell'Organizzazioni delle Nazioni Unite. New York.: Libreria Editrice Vaticana, 2008.
9. Benedetto XVI. «Libertà religiosa, via per la pace» // Messaggio per la Giornata mondiale della pace. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2011.
10. Benedetto XVI. Nella verità, la pace. // Messaggio di santo padre Benedetto XVI per la XXXIX Giornata Mondiale della Pace. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2006.
11. Benedetto XVI. Se vuoi coltivare la pace, custodisci il creato. Messaggio per la XLVII celebrazione della Giornata Mondiale della Pace. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2010.

ПРОБЛЕМА ДИПЛОМАТИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В УЧЕНИИ ПАПЫ БЕНЕДИКТА XVI

В статье анализируется концепция дипломатического сотрудничества между народами в XXI веке, изложенная в учении Папы Бенедикта XVI. Отмечено, что с начала своего понтификата Папа Бенедикт XVI предпринимает активные шаги по привнесению в среду дипломатии и международного сотрудничества этического и морального компонента. В Посланиях и Энцикликах Папа Бенедикт XVI сформулировал принципы, на которых, по мнению понтифика, должно формироваться международное сотрудничество в XXI веке. Целью настойчивости в дипломатической сфере Бенедикт XVI видит возвращение к твердости международного права. Понимая, что сфера международных отношений – это сфера интересов, Бенедикт XVI стремится трансформировать концепцию международного сотрудничества, которая ориентировалась бы на общее благо и базировалась на принципах. По мнению Бенедикта XVI, моральные ценности и принципы должны стать ориентирами для международного сообщества в решении международных проблем и развитии сотрудничества в период глобализации.

Ключевые слова: международные отношения, дипломатия, права, мир, война, глобализация.

THE PROBLEM OF DIPLOMATIC COOPERATION IN THE TEACHINGS OF POPE BENEDICT XVI

The article analyzes the concept of diplomatic cooperation described in the teachings of Pope Benedict XVI. It is noted that since the beginning of pontificate, Pope Benedict XVI was taking active steps to bring the ethical and moral component in the diplomatic and international cooperation. In the Epistles and Encyclicals, Pope Benedict XVI formulated the principles in which international cooperation should be shaped. It was found out that the Pope saw a return to the firmness of international law as a purpose of engagement in diplomatic activity. Benedict XVI refused the thesis of the “impossibility of diplomacy” in solving international problems in the XXI century. By the way, understanding that the sphere of international relations is a sphere of interests, Benedict XVI tried to transform the concept of international cooperation, which would aim to the common good and would be based on the moral principles. Pope was focused on common values and principles that should guide the international community in solving international problems and building international cooperation. This enthusiasm also involved reform of the diplomatic corps. Benedict XVI have inherited the Vatican diplomacy based on “real politics”: more than half a century of searching for a balance between less and more “evil”; there is no trust in the system of international relations, a system of agreements and diplomatic games has been formed. Benedict XVI took active steps to change the “rules”, and in his Encyclical and Epistle the Pope called for a change of established “rules” in international cooperation and to new diplomacy based on truth. Although diplomacy was always characterized by intrigues and lies, Benedict XVI called for ethics and morals in diplomacy and international relations. Special characteristic of Benedict XVI was his great desire for truth in international relations, as well as the protection of both individual and national rights. According to Benedict XVI, diplomacy, which can prove its effectiveness in the XXI century, should be based on the principles of truth, freedom, protection, mutual understanding and forgiveness, vision of new perspectives and hopes, as well as responsibility.

Key words: international relations, diplomacy, rights, peace, war, globalization.